

Висновки. У дослідженні було встановлено, що вік досліджуваних впливає на суб'єктивну оцінку вичерпаності особистісного потенціалу та пов'язані з нею переживання незадоволення перебігом та результатами процесу самореалізації. Отримані результати дозволяють стверджувати, що:

- юнацький вік характеризується досить низькими оцінками суб'єктивної вичерпаності особистісного потенціалу у перспективі (вимір майбутнього) і актуальному часі (вимір теперішнього) та дещо вищими у ретроспективі (вимір минулого);
- віковий період максимального розвитку психічних та фізичних можливостей людини пов'язаний із найнижчими показниками суб'єктивної вичерпаності у всіх трьох вимірах: минулому, теперішньому, майбутньому;
- у віці пізньої зрілості показники суб'єктивної вичерпаності за всіма трьома вимірами є найвищими і продовжують поступово зростати протягом всього життя, що залишилося.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні зовнішніх та внутрішніх факторів виникнення та динаміки суб'єктивної вичерпаності особистісного потенціалу.

Література

1. *Большакова А.М.* Психологія особистісної реалізованості суб'єкта життєвого шляху : моногр. / А. М. Большакова. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 312 с.
2. *Кроник А. А.* Суб'єктивна картина життєвого шляху як предмет психологічного дослідження / А. А. Кроник // Психологія личности и образ жизни. – М. : Наука, 1987. – С. 149–152.
3. *Леонтьев Д. А.* Личностное в личности : личностный потенциал как основа самодетерминации // Уч. записки каф. общей психологии МГУ им. М. В. Ломоносова. Вып. 1. – М. : Смысл, 2002. – С. 56–65.

Відомості про автора:

Большакова Анастасія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної психології Харківської державної академії культури.

Статтю подано до друку 15.04.2015.

УДК 159.923.2 - 055.25 - 055.26

© О. Ю. Бондарчук, В. В. Волошина, 2015 р.

О. Ю. Бондарчук, В. В. Волошина (м. Київ)

ФОРМУВАННЯ Я-ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОЇ МАТЕРІ У ДІВЧАТ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті здійснено теоретико-емпіричний аналіз особливостей формування Я-образу матері як однієї зі складових образу материнства в Я-концепції особистості. Виділено етапи формування Я-образу майбутньої матері у дівчат юнацького віку. Аналіз результатів констатувального експерименту дозволив дослідити та підтвердити визначені нами науково обґрунтовані критерії, рівні та показники сформованості Я-образу матері в цей віковий період. Доведено, що на становлення Я-образу матері у дівчат юнацького віку впливає внутрішньоособистісний конфлікт між життєвими планами та громадськими обов'язками, ілюзорне сприйняття образу майбутньої дитини, негативний досвід взаємодії з власними батьками.

Ключові слова: материнство, Я-образ матері, юнацький вік, дитина.

В статті здійснено теоретико-емпіричний аналіз особливостей формування Я-образу матері як однієї з складових образу материнства в Я-концепції особистості.

Выделены этапы формирования Я-образа будущей матери у девушек юношеского возраста. Анализ результатов констатирующего эксперимента позволил исследовать и подтвердить определенные нами научно обоснованные критерии, уровни и показатели сформированности Я-образа матери в этот возрастной период. Доказано, что на становление Я-образа матери у девушек юношеского возраста влияет внутрличностный конфликт между жизненными планами и общественными обязанностями, иллюзорное восприятие образа будущего ребенка, негативный опыт взаимодействия с собственными родителями.

Ключевые слова: материнство, Я-образ матери, юношеский возраст, ребенок.

The article discusses the theoretical and empirical analysis of the peculiarities of formation of a mother self-image as one of the components of the image of motherhood in the self-conception of the personality. Separated stages of formation of a future mother self-image in girls adolescence. Analysis of the results of ascertaining experiment has allowed exploring and confirming certain by us for scientifically substantiated criteria, levels and indicators of formation of a mother self-image in this age. Proved that on the formation of a mother self-image in girls of adolescence ago influence intrapersonal conflict between life plans and public responsibilities, illusory perception of a future child image and negative experience of interaction with own parents.

Keywords: maternity, mother self-image, adolescence, child.

Постановка наукової проблеми. Протягом багатовікової історії людства змінювалася ціннісно-сміслова роль жінки як матері. Поняття «материнство» еволюціонувало у суспільній думці від громадянського обов'язку до універсальної цінності, яка є божественною, уособлює в собі безсмертність роду, почуття любові, миру, турботи.

XXI століття, яке ознаменувалося швидкими темпами глобалізації, змінило роль жінки-матері у суспільстві. У наш час материнство посідає одну з другорядних ролей у ієрархії цінностей жінки, а перевага здебільшого почала надаватися високому професійному статусу та кар'єрі. Трансформація гендерних ролей та зміна стереотипів повсякденного життя, які нині спостерігаються у соціумі, висувують на перший план проблеми несформованості готовності до прийняття соціальної ролі матері жінкою, неусвідомленість майбутнього материнства, знецінення дитини тощо.

Актуальним питанням в психологічній науці на сьогодні є тема вивчення процесу формування Я-образу матері як однієї із складових картини світу особистості дівчини. Особливої значущості ця проблема набуває в юнацькому віці, коли відбувається активна свідомо побудова власного життя, визначаються життєві плани, усвідомлюється власна індивідуальність. Вивчення становлення Я-образу матері у цей віковий період, виявлення соціально-психологічних факторів та компонентів, що впливають на формування образу материнства дозволять підвищити рівень психологічної готовності дівчат юнацького віку до виконання материнських функцій та усвідомлення ними ціннісної сутності жінки як матері та материнства зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема материнства у всій її багатогранності є однією з найбільш складних, оскільки вивчається з різних наукових точок зору. Так, у медицині під поняттям «материнство» розуміють функцію жіночого організму, що направлена на продовження людського роду і включає біологічні (виношування, народження і вигодовування дитини) і соціальні (виховання дитини) аспекти; філософія у даний феномен вкладає взаємозв'язок із суспільною системою та здійснення жінкою виховної функції дітей. У психологічній літературі (Б. Брутман, Г. Філіппова) материнство розглядається як соціально-культурне утворення, сутність якого розкривається у виношуванні, народженні, догляді, захисті дитини, забезпечені умов для її повноцінного розвитку [2; 11]. Культурологічні концепції (Е. Бадінтер, К. Бонне, М. Мід) пояснюють інститут материнства як динамічну, історично-зумовлену структуру, зміст котрої змінюється від епохи до епохи, набуваючи характерних ознак суспільства [9]. Етологічні концепції (Д. Візела,

Е. Неша, Н. Тінбергена) засвідчують, що не дивлячись на існування базових біологічних передумов, вирішальну роль у формуванні материнської поведінки відіграють соціальні чинники [12]. Також позиції соціальної детермінації цього феномена дотримуються й прихильники теорії материнської депривації (Б. Бенджамін, Д. Віннікотт, Е. Еріксон, М. Раттер), трактуючи материнство як соціальне утворення і необхідну умову повноцінного розвитку дитини [8].

Наукові пошуки вчених (В. Мухіна, Т. Леус, С. Мохова) засвідчили, що потрібно розмежовувати поняття «образ материнства» та «образ матері». Образ материнства є однією із складових структури картини світу кожної дівчини, що забезпечує орієнтацію в системі близьких стосунків та життєвих стратегій. Він поєднує в собі образи матері й дитини, та визначається зовнішніми факторами (уявлення суспільства щодо сучасної ролі жінки (гендерні ідеали), характером взаємовідношень із власною матір'ю) і внутрішньою позицією (самовідношення, уявлення про себе як про жінку, ціннісні орієнтації та реальні життєві плани) самої дівчини [3; 17]. Що ж стосується образу матері, то варто зазначити, що дане поняття розглядається психологами як одне з детермінант материнства, що включається у структуру Я-концепції жінки у період очікування або народження нею першої дитини. Проте, на нашу думку, становлення Я-образу матері у дівчат відбувається на більш ранніх етапах онтогенезу, зокрема, період активного формування образу майбутнього материнства може припадати на юнацький вік, коли особистість переживає кризу ідентичності.

З огляду на вище зазначене, **метою** даної статті є теоретичне вивчення та емпіричне дослідження формування Я-образу майбутньої матері у дівчат юнацького віку.

Виклад основних результатів дослідження. Спроба визначити «образ материнства» як структурне новоутворення самосвідомості жінки була зроблена С.Моховою. Під самосвідомістю батьківства, а отже, і материнства, нею розуміється усвідомлення особистістю себе як суб'єкта системи психологічних відносин, що включає потребнісне, емоційне та когнітивне ставлення, а також, самоставлення [4, с. 142-143]. Близьке за змістовою сутністю поняття «образ матері» вченими [4; 10; 12; 14] пояснюється як потребово-мотиваційна, духовна сфера самосвідомості жінки, яка формується впродовж всього життя та залежить від історичного розвитку соціуму.

Таким чином, можемо висловити припущення, що потреба в материнстві є однією з екзистенціальних (за Е.Фроммом) потреб жінки, що має певну структуру і формується протягом онтогенезу під впливом соціально-психологічних умов.

Образ материнства нерозривно пов'язаний та залежить від змісту його структурних компонентів. Досліджуючи компоненти материнства, В.Івакіна у структурі готовності до материнства виділила два блоки: 1) психологічна готовність, яка включає мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, когнітивний та поведінковий компоненти; 2) соціально-культурна готовність до материнства, яка виявляється у створенні моделей материнства та дитинства, що відповідають культурно-історичним вимогам соціуму [6].

Тенденції соціального поступу знаменуються прагненням жінки зайняти лідерські позиції як у професійній сфері, так і у власній сім'ї. Це призводить до кардинальних змін у моделі материнства. Так, ще у другій половині минулого сторіччя у світі виникла нова ідеологічна субкультура, яка отримала назву child-free («вільні від дітей»). Основною ідеєю «child-free» є відмова від дітей задля власної свободи та пропаганда бездітного способу життя. За переконанням представників цієї субкультури «відсутність дітей – це привілея «розвинутого» соціуму!» [1]. Серед причин, які спонукають людей вступати у цей рух: небажання жертвувати особистим простором чи часом заради дитини, відраза від дітей, негативні результати спостереження за дітьми родичів чи знайомих, задоволеність домашніми тваринами тощо. В останні декілька років рух child-free об'єднав все більше і більше прихильників (серед яких переважна кількість жінок) у різних куточках світу, що суттєво впливає на демографічні показники народжуваності цих країн [15]. Так, в Україні за даними неофіційної статистики на 2013 рік нараховувалося щонайменше 4% child-free-прихильників віком від 16 до 48 років. Проте дійсної цифри не в змозі навести жоден із органів

статистики у нашій державі, оскільки представники цієї течії приховують свою позицію від широкого кола аудиторії, займаючись активною пропагандою лише в соціальних мережах або форумах [16].

Під час онтогенетичного розвитку материнської сфери у дівчини формується певний образ майбутнього материнства, який, на думку Г.Філіппової, має свої етапи [11; 14]: етап взаємодії з власною матір'ю в ранньому онтогенезі; ігровий етап та взаємодія з однолітками; етап няньчення; етап диференціації мотиваційних основ статевої та материнської сфер поведінки [13].

Формування образу материнства у дівчат юнацького віку, як зазначала

О. Валєєва, залежить від спрямованості внутрішньої позиції дівчини. Неготові до материнства дівчата характеризуються відтермінуванням майбутнього материнства, змішаними ціннісними установками, високою внутрішньою конфліктністю, «ворожими» стосунками з власними матерями. Позитивно налаштовані на материнство дівчата, орієнтовані на «особистісний комфорт» (з домінуванням установки на сімейне благополуччя, виконання ролі матері, позитивне найближче оточення), які прагнуть до активного діяльного життя, а також вони описують взаємини з власною матір'ю як дружні, «розуміючі» й прагнуть бути схожими на матір [3].

Разом з тим, результати дослідження Т.Леус засвідчили, що становлення Я-образу матері в структурі Я-концепції жінки, відбувається у ті періоди життя, які пов'язані з віковими та особистісними кризами.

Н. Васягіна, проаналізувавши структурні компоненти образу «Я-мати» у жінок, виділила наступні: когнітивний, емоційний та поведінковий. Когнітивний компонент Я-образу матері характеризується уявленнями жінки про себе як матір та реалізацію нею материнських функцій. Емоційний – це уявлення про домінуючі емоційні переживання, які викликані поведінковими проявами при реалізації материнської ролі. Поведінковий структурний компонент відзначається уявленнями про способи, форми взаємодії з дитиною, здійснення виховної та комунікативної функцій. Зміст кожного з структурних компонентів образу «Я-мати» формується шляхом проекції на цей образ амбівалентних уявлень про себе, дитину, чоловіка, власну матір і т.д. [4, с.145].

Слід також зазначити, що Я-образ матері у дівчат є узагальненою смисловою одиницею, яка складається з образів «Я-реальна мати» та «Я-мати в майбутньому». Образ «Я-реальна мати» є результатом саморозуміння, самосприйняття дівчиною себе, а образ «Я-майбутня матір» – це уявлення дівчини про майбутнє материнство, що може мати характер ідеального, в результаті реалізації індивідуальних особистісних можливостей.

Здійснивши науково-теоретичний аналіз психологічних джерел з проблеми формування Я-концепції у дівчат юнацького віку, нами було виділено три етапи формування Я-образу майбутньої матері у цей віковий період: 1) **етап неусвідомленого материнства**, який характеризується боротьбою мотивів: власних прагнень, переконань та очікувань соціуму; 2) **усвідомлення та становлення Я-образу матері** – відкриття свого внутрішнього світу, спрямованість внутрішньої позиції дівчини на майбутнє материнство, визначення ціннісних пріоритетів у майбутньому житті, життєве самовизначення і т.д.; 3) **прийняття та завершення формування Я-образу майбутнього материнства** відзначається ідентифікацією «Я-реальне» та «Я-майбутня матір», прийняттям материнської ролі, психологічною готовністю до материнства тощо.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел (Т. Зелінська, К.Кволс, Ю.Колпакова, Р. Овчарова) нами було виокремлено та обґрунтовано критерії, рівні та показники сформованості Я-образу матері у дівчат юнацького віку, характеристики яких подано у табл. 1.

Результати теоретичного дослідження також дозволили нам визначити Я-образ майбутньої матері у дівчат юнацького віку як складову особистісно-ціннісної сфери дівчини, яка презентована системою її рефлексивних очікувань щодо власних переживань про майбутнє материнство, ціннісним ставленням до майбутньої дитини та прогнозує рольові дії й поведінку дівчини як майбутньої матері.

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості Я-образу матері у дівчат юнацького віку

Критерії сформованості Я-образу матері	Рівні сформованості Я-образу матері		
	Високий	Середній	Низький
ціннісне ставлення до материнства	наявний образ себе як майбутньої матері; наявність уявлень про базові якості гарної матері; володіння глибокими знаннями про природу та феноменологію материнства; про морально-психологічні основи взаємодії в діаді «мати-дитина»; цінність материнства перебуває в оптимальному балансі із цінностями з інших потребово-мотиваційних сфер; такі цінності як матеріальна самостійність, допомога батьків, суспільна думка не відіграють значущої ролі	амбівалентний інтерес до проблеми материнства, до базових материнських якостей; наявність як адекватного, так і неадекватного бачення себе в ролі матері; цінність материнства яка перебуває або оптимальному балансі, або заниженому із цінностями з інших потребово-мотиваційних сфер; значущими є матеріальна самостійність, допомога батьків, суспільна думка	інфантильне (незріле) ставлення або повне неприйняття себе як майбутньої матері; знеціненість образу материнства; відсутність інтересу до проблеми материнства, до базових материнських якостей; домінуючими є цінності з інших потребово-мотиваційних сфер, на противагу цінності материнства; значущими є допомога батьків, оцінка свого материнства з боку оточуючого соціального середовища
ідентичність дівчини з образом власної матері	дівчина ідентифікує себе з власною матір'ю; в майбутньому прагне бути схожою на неї; спостерігається близька міжособистісна взаємодія; стосунки носять довірливий характер	дівчина частково ідентифікує себе з власною матір'ю; у взаєминах із матір'ю можуть виникати конфліктні ситуації, хоча їх загальний фон можна оцінити як позитивний;	стосунки є емоційно-негативними; у спілкуванні спостерігається відстороненість, відчуження, що викликано авторитарністю матері та наявністю конфліктів між дівчиною та матір'ю
ціннісне ставлення до партнера як батька майбутньої дитини	уявлення про позитивні емоційні взаємини з партнером; проєкція щодо активного включення його у справи сім'ї та виховання дитини	уявлення про часткове включення батька в процес виховання дитини, проєкція на отримання його допомоги за необхідності; емоційна взаємодія батька й дитини не є домінуючою у виховному процесі	уявлення про повне відсторонення батька від участі у виховному процесі та житті дитини; проєкція відносно недостатньої та зниженої цінності партнера як батька майбутньої дитини або навпаки перекидання відповідальності за виховання дитини на партнера, у зв'язку з низькою цінністю материнства

Критерії сформованості Я-образу матері	Рівні сформованості Я-образу матері		
	Високий	Середній	Низький
емоційно-ціннісне прийняття образу майбутньої дитини	уявне позитивне емоційно-ціннісне ставлення до майбутньої дитини; кооперація; чітке уявлення про способи спільної діяльності з дитиною; орієнтація на ціннісно-особистісні стосунки.	уявний симбіоз, контроль та прагнення впливати на життя дитини; акцент на стратегії виховання дитини; ціннісне ставлення до дитини коливається від зниженої до адекватної перцепції	відсторонене емоційне прийняття дитини, занижена її цінність; відсутність інтересу до психологічних властивостей дитини та перспектив її майбутнього; зняття з себе відповідальності за долю дитини; емоційне відсторонення проявляється в ігноруванні потреб дитини, підвищеній та неадекватній роздратованості.

Методологія та характеристика емпіричної бази. Методологічний апарат констатувального експерименту із дослідження складових Я-образу матері у дівчат юнацького віку складався з комплексу діагностичних методик таких, як: 1) методика PARi Е. Шеффер і Р. Белла (адаптація Т.В.Нещерет); 2) методика «Опитувальник термінальних цінностей» І. Г. Сеніна; 3) опитувальник взаємин з батьками та опитувальник взаємин з власною майбутньою дитиною (модифіковані варіанти опитувальника «Взаємодія батьки-дитина» І. М. Марковської); 4) методика «Уявлення про ідеальне батьківство» Р. В. Овчарової, Ю. А. Дегтярьової; 5) проективна методика «Батьківський твір» (тема «Я і моя дитина»); 6) проективний тест «Сім'я»; 7) авторська анкета «Рефлексивні очікування дівчини стосовно майбутнього материнства».

Вибірку дослідження склали 52 студентки віком 17-19 років.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що наявність показників характерних для високого рівня сформованості Я-образу матері виявили у 19,91% респондентів, середній рівень сформованості – у 44,36% дівчат і низький рівень сформованості Я-образу матері був виявлений у 35,73% дівчат юнацького віку (див. Рис. 1.).

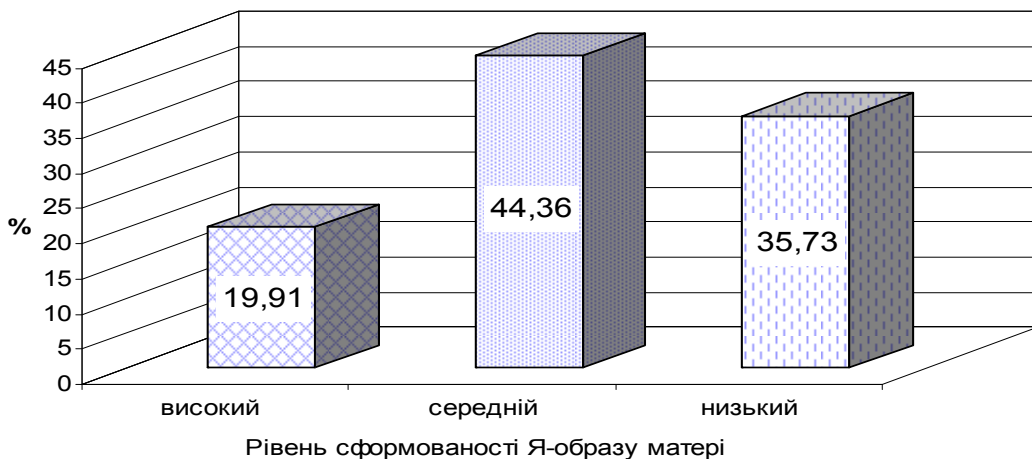

Рис. 1. Результати констатувального експерименту сформованості Я-образу матері у дівчат юнацького віку

Високий рівень сформованості Я-образу матері характеризується орієнтацією дівчини на сімейну сферу та материнство, її уявленням про себе як про дбайливу, розуміючу майбутню матір; наявна ідентичність із образом власної матері, яка виявляється у прагненні наслідування стилю виховання та взаємодії з майбутньою дитиною; батько дитини повинен приймати активну участь у виховному процесі та бути залученим до сімейних справ; при побудові взаємин із майбутнім малюком дівчата орієнтовані на співпрацю, взаєморозуміння, оптимальний емоційно-ціннісний контакт та відсутність зайвої концентрації на майбутній дитині.

Середній рівень – дівчатам властиві відсутність однозначного позитивного чи негативного ставлення до майбутнього материнства, на момент проведення дослідження вони націлені, здебільшого, на навчання та професійний розвиток; незадоволеність становищем у батьківській родині викликає потребу в домінуванні над партнером у майбутній сім'ї, де включеність у виховання дитини батьком є не обов'язковою та може самостійно здійснюватися самою дівчиною; проектується помірний емоційно-ціннісний контакт із майбутньою дитиною, розуміння всієї повноти відповідальності за дитину, її виховання та становлення як особистості.

Низький рівень Я-образу майбутньої матері є елементарно сформованим та майже не складає цінності для дівчат в теперішній час. Досліджуванні зорієнтовані на задоволення власних потреб, які допоможуть їм проявити власне «Я» та досягти матеріальних благ. Дівчата не здатні чітко ідентифікувати себе з образом власної матері; проявляють невпевненість у необхідності виховної функції батька; зниження цінності дитини, образ дитини та емоційний контакт з нею є в більшості випадків негативний, викликає роздратування та гнів, що може спричинити намагання тримати емоційну дистанцію з майбутнім малюком.

Опитування, яке здійснювалося за допомогою авторської анкети «Рефлексивні очікування дівчини стосовно майбутнього материнства», показало, що: - 48% респондентів оптимальним для народження дитини вважають віковий період 20-25 років; 44% надають перевагу народженню дитини у 25-30 років; 4% вважають, що дитину краще народжувати до 20 років та 4% вважають, що дитину краще народжувати після 30 років; - 29% дівчат вважають материнство обов'язком жінки, 23% - призначенням; 19% - постійною працею, 17% - творчістю, 12% - біологічною функцією; - 40% опитаних віддають перевагу створенню сім'ї, 23% обрали кар'єрне зростання; для 31% опитуваних сім'я і кар'єра мають рівноцінне значення, не визначились з вибором 6%.

Для 44% респонденток «дитина» це сенс життя, 17% - продовження роду, 12% - відповідальність, по 10% - індивідуальність та ті, що не визначились, 5% вважають, що дитина, це те, що робить сім'ю сім'єю, 2% - це клопоти.

Результати анкетування продемонстрували, що серед досліджуваної вибірки спостерігається спрямованість позиції дівчат на майбутнє материнство у період з 20 до 30 років, яке відмічається в орієнтації на сімейну сферу чи поєднанні сім'ї та професійної діяльності. Материнство у більшості респонденток визначається як призначення чи обов'язок жінки, що сприяє її самореалізації. Поняття «дитина» ототожнюється із сенсом життя та продовження лінії роду. Незначній кількості респонденток властиві переконання про те, що дитина – це, перш за все, клопоти та велика відповідальність, тому майбутнє материнство таким досліджуваним уявляється як постійна праця над собою.

Висновки та перспективи дослідження. Теоретичний аналіз наукових досліджень засвідчив два основні напрямки дослідження проблеми материнства, зокрема, материнство як забезпечення умов розвитку дитини та материнство як частина особистісної сфери жінки.

Під поняттям «образ материнства» розуміють складову особистісно-ціннісної сфери жінки, яка презентована системою її уявлень та аналізом власних переживань про майбутнє материнство, ціннісним ставленням до майбутньої дитини та прогнозує рольові дії й поведінку жінки як майбутньої матері. Потреба в материнстві не виникає самостійно після народження дитини, а проходить тривалий, іноді складний шлях становлення, який має свої онтогенетичні сенситивні періоди. Образ себе як майбутньої матері є надзвичайно глибинним психологічним явищем з

індивідуальними відмінностями. Він поєднує в собі особистісну і ціннісну сфери дівчини, які представлені системою її рефлексивних очікувань щодо власних переживань про майбутнє материнство, ціннісним ставленням до майбутньої дитини та прогнозує її ролі та дії й поведінку як майбутньої матері.

Результати констатувального експерименту, які проводилися за критеріями ціннісного ставлення до материнства; ідентичності дівчини з образом власної матері; ціннісним ставленням до партнера як батька майбутньої дитини та емоційним прийняттям образу майбутньої дитини, показали, що 19,91% дівчат юнацького віку мають високий рівень сформованості Я-образу матері; 44,36% – середній; низький рівень сформованості Я-образу материнства мають 35,73% респондентів.

Несформований Я-образ матері у цей віковий період є наслідком внутрішньоособистісного конфлікту між життєвими планами та суспільним обов'язком (прагненням до створення сім'ї і народжуванням дітей та самореалізацією у професійній сфері), ілюзорного сприймання образу дитини та негативного досвіду взаємодії з власними батьками, зокрема матір'ю, що є одним із ключових моментів невпевненості та страху перед майбутнім материнством.

Подальші наші емпіричні розвідки будуть спрямовані на вивчення змінюваності системи соціальних цінностей дівчат на різних етапах онтогенезу, впливу соціокультурних умов на становлення Я-образу майбутнього материнства, зокрема, у вмотивованості народжувати дітей та переструктуруванні ціннісної ієрархії відносно сімейних орієнтирів, які, безперечно, змінюють свою структуру під впливом політико-економічної кризи, культурно-історичного розвитку соціуму та засобів масової інформації.

Література

1. Антонова Ю. А. Коммуникативные стратегии в текстах, репрезентирующих идеологию child-free: на грани экстремизма // Политическая лингвистика, № 2. - 2013.
2. Брутман В.И. Психологические феномены, возникающие в связи с нежеланной беременностью. // Психология сегодня. – Вып.4. - 1996. - С. 150-151.
3. Валеева Е.Х. Психологические особенности отношения девушки к себе как будущей матери / Е.Х.Валеева Дис.кандпсихол.наук. – М., 2006. – 202с.
4. Васягина Н.Н. Субъектное становление матери в современном социокультурном пространстве России [Текст]: монография / Н.Н. Васягина; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург: [б.и.], 2013. – 364 с.
5. Зелінська Т.М. Психологія консультування амбівалентних особистостей: Навч.посібник. – К.: Каравела, 2011. – 152.
6. Ивакина В.В. Формирование у студенток психологической готовности к материнству / В.В.Ивакина. Автореферат дис. канд. психол. наук. – Ставрополь, 2006. – 23 с.
7. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. - М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. - 319 с.
8. Проскурняк О.П. Психологічна структура та особливості прояву феномена готовності до материнства / О.П.Проскурняк Автореферат дис. канд. психол. наук. – Київ, 2010. – 23с.
9. Тіунова О.В. Психологічні умови формування відповідального ставлення до материнства у дівчат старшого шкільного віку / О.В.Тіунова. Автореферат дис. канд. психол. наук. – Івано-Франківськ., 2008. – 25 с.
10. Филиппова Г.Г. Психология материнства: концептуальная модель. - М.: Институт молодежи, 1999. - 286 с.
11. Филиппова Г.Г. Психология материнства: Учебное пособие. - М.: Издательство Института Психотерапии, 2002. - 240 с.
12. Чибисова М.Ю. Феномен материнства и его отражение в самосознании современной молодой женщины / М.Ю. Чибисова. Дис. канд. психол. наук. – М., 2003. – 272 с.

13. Шастко І.М. Психологічні особливості переживання амбівалентності латентного материнства у дівчат юнацького віку / І.М. Шастко. Дис. канд. психол. наук. – Київ., 2012. – 242 с.
14. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд.-М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.
15. Дослідження прихильників child-free руху [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cfsurvey.freesevers.com/thesisfiles.htm/>
16. Мацегора Катерина. Чайлдфрі. Без права на дитину [Електронний ресурс] // Газета центральних органів виконавчої влади України «Урядовий кур'єр». – 19 січня 2013. – Режим доступу до видання: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chajldfri-bez-prava-na-ditinu/>
17. Щербань Є.А. Образ материнства у психологічній картині світу особистості студента (Збірник наук. Праць) [Електронний ресурс] // Вісник психології і соціальної педагогіки. — Випуск 1. — К., М., 2009. – Режим доступу до журналу : <http://www.psyh.kiev.ua/>

Відомості про автора:

Бондарчук О. Ю. – магістрантка кафедри теоретичної та консультативної психології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Волошина В. В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій НПУ імені М. П. Драгоманова.

Статтю подано до друку 10.04.2015.

УДК 159.9.072.4

© А. О. Борисова, 2015 р.

А. О. Борисова (м. Харків)

ПОЗИТИВНА ТРАНСФОРМАЦІЯ КАРТИНИ СВІТУ ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У КРАЇНІ НАВЧАННЯ

У статті досліджено причинно-наслідковий взаємозв'язок картини світу з показниками успішності та особистісними ресурсами міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання. Розроблена і впроваджена ефективна програма позитивної трансформації картини світу. Виявлено, що оптимізація змістовних особливостей картини світу детермінує позитивні зміни в показниках міжкультурної адаптації. Показано, що позитивні зміни у змісті картини світу є чинником розвитку універсальних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій. Доведено, що позитивна трансформація картини світу є чинником оптимізації етнічної ідентичності та розвитку етнічної толерантності іноземних студентів.

Ключові слова: картина світу, міжкультурна адаптація, ресурси подолання, етнічна толерантність, етнічна ідентичність.

В работе исследована причинно-следственная взаимосвязь картины мира с показателями успешности и личностными ресурсами межкультурной адаптации студентов-иностранцев в стране обучения. Разработана и внедрена эффективная программа позитивной трансформации картины мира. Выведено, что оптимизация содержательных особенностей картины мира детерминирует позитивные изменения в показателях межкультурной адаптации. Показано, что позитивные изменения в содержании картины мира являются фактором развития универсальных ресурсов преодоления сложных жизненных ситуаций.